

УДК 94 (477. 46)
УДК 929:94(477) 20

**І. В. Волкова,
Л. М. Тептюк**

ВНЕСОК ОЛЕСЯ ГОНЧАРА В РОЗБУДОВУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ПЕРШІ РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

У статті аналізується внесок Олеся Гончара у розбудову української державності, досліджуються основні аспекти його діяльності в умовах незалежності.

Ключові слова: український народ, інтелігенція, незалежність, українська державність, Олесь Гончар, письменник, референдум.

Сучасне становлення української державності, формування політичної ідеології і національної свідомості українців вимагає переосмислення історії боротьби українського народу за власну незалежність. Провідною силою та основою національно-культурного відродження завжди виступала українська творча інтелігенція. В умовах сімдесятилітнього існування тоталітарного радянського режиму вона була тим середовищем, з якого виходили ідеї, що не завжди збігалися з офіційною комуністичною ідеологією.

Однією з ключових постатей в національно-культурному й суспільно-політичному житті України з середини ХХ століття був відомий письменник і громадський діяч Олесь Терентійович Гончар. На прикладі його життєвого та творчого шляху чітко простежується трагізм долі митця-патріота в умовах тоталітарного режиму. Розуміючи силу таланту й авторитет письменника у суспільстві, влада намагалася використати й поставити Олеся Гончара на службу радянській системі. Саме тому він мав найвищі офіційні премії та нагороди, ордени, був народним депутатом Верховних Рад УРСР і СРСР, членом ЦК КПУ. Однак це не завадило йому весь час протистояти системі, виступати з критикою на її адресу на сторінках своїх творів і публіцистичних праць. Поступово він став одним з провідників національної ідеї, що вступили на шлях боротьби за Українську державність.

Метою даного дослідження є висвітлення громадсько-політичної діяльності Олеся Гончара, спрямованої на розбудову української державності. Актуальність поставленої проблеми посилюється й через недостатню розробку в науковій літературі. Лише окремі аспекти діяльності письменника в умовах утвердження незалежної України висвітлювалися на сторінках праць В. Галич [1], А. Погрібного [13], В. Пащенко [12].

Дослідження життєвого й творчого шляху Олеся Гончара на основі його щоденникових записів дає можливість проаналізувати формування його світогляду та громадської позиції, а також простежити еволюцію політичних поглядів митця. Увесь час, починаючи з другої половини 40-х років ХХ століття

й до 1990 року, він жив у внутрішній боротьбі з собою. Письменник усвідомлював антигуманну й антиукраїнську сутність радянського тоталітаризму, його можливості для підтримання української духовності були вкрай обмеженими. Довіра до комуністичної системи занепадала у Олеся Гончара з кожним роком його життя. Тому його рішення про вихід з лав КПРС було послідовним й логічним завершенням протистояння митця й режиму.

9 жовтня 1990 року Олесь Гончар під впливом акції громадської непокори – голодування студентів у Києві – подав заяву про вихід з КПРС. Ця заява стала апогеєм боротьби письменника з владою, що під прикриттям партії багато років вершила злодіяння. Усі сподівання на те, що на останніх своїх з'їздах партія дасть належну оцінку минулому, щоб актом покаяння захистити ім'я мільйонів чесних комуністів, непричетних до репресій та терору, що, взявши курс на перебудову, КПРС відмовиться від подальшого нав'язування народам імперського великодержавного курсу – виявилися марними [3]. А останньою краплею, що переповнила чашу терпіння хворого письменника, став сміх народних депутатів із парламентської більшості у відповідь на вимоги голодуючих студентів.

З цього часу письменник активно включається в боротьбу за українську державність. Він бере участь у багатьох визначних громадських заходах, що відбуваються в Україні. Це і I Всесвітній Конгрес українців (серпень, 1990 р.), і Конгрес українських лікарів (вересень, 1990 р.), і Фестиваль української поезії Золотий гомін (вересень, 1990 р.). В жовтні 1990 року Олесь Гончар вітав прибуття на Україну першого патріарха Української автокефальної православної церкви Мстислава. Мужнім вчинком митця стала підтримка в СПУ та у Верховній Раді арештованого у листопаді 1990 року депутата Степана Хмари, якого група 239 позбавила парламентського імунітету.

Впродовж 1991 року Олесь Гончар намагався сприяти духовному відродженню нації. Сміливими були виступи письменника з трибуни Академії Наук України, в яких він вимагав демократичним шляхом обирати нових членів Академії, запровадити українізацію її гуманітарних інститутів, створити інститут рукописів та окремий Інститут історії України, повернути славу колишніх заслужених вчених та академіків В. Вернадського, М. Грушевського, А. Кримського [7, с.344, 378]. Боротися за справжній суверенітет, проти засилля сваволі та безвідповідальності закликав Олесь Гончар під час відкриття Української конференції прихильників миру у березні 1991 року [6, с. 360-362]. Тут з його уст вперше лунали звернення до усіх республік відмовитися від ядерного статусу, досягти рівноправних двосторонніх домовленостей, що стануть запорукою вільного розвитку.

Проблемою на шляху до національної єдності митець вважав міжконфесійний розбрат. Обстоюючи право на свободу совісті, він з однаковою пошаною ставився до віруючих різних церков, закликав до терпимості та взаємоповаги, а також докоряв владі за переслідування греко-католиків. Зазначимо, що Олесь Гончар не дуже переймався канонічними проблемами, однак саме у вза-

ємозгоді конфесій, духовному синтезі вірувань Сходу і Заходу, усуненні ворожнечі він вбачав порятунком для України [6, с. 368-369].

Загострення політичної ситуації в СРСР, провал запланованого М. Горбачовим підписання нового Союзного договору влітку 1991 року прискорили події 19-21 серпня. В ніч на 19 серпня 1991 року в Москві відбулася спроба державного перевороту і захоплення влади консерваторами. В той час, коли керівництво республіки, узгодивши свої дії з ЦК КПУ, дотримувалось вичікувальної позиції, національно свідомі члени Співки письменників України з першого дня засудили спробу антиконституційного державного перевороту [12, с.299]. А власну позицію Олесь Гончар чітко висловив на сторінках щоденника 19 серпня 1991 року: Чорний день історії! Те, що багатьом здавалось неймовірним, сталося: переворот. Горбачова скинуто. Хунта репресивних, жорстоких, ніким не обраних, прийшла до влади, оголосила надзвичайне становище. Верховенство союзних імперських законів вступає в силу, а де ж закони республік? Невже кінець суверенітетам, деклараціям? [7, с. 370]. Наступні записи містять хронологію подій в країні. Зокрема, у записі від 22 серпня повідомляється, що преса опублікувала заяву Української Ради Миру від 20 серпня 1991 року. У заяві містився заклик до юнаків України, що проходили службу у військах, виявити громадянську зрілість, відданість демократії, не заплямувати свою честь кров'ю тих, хто виступає проти хунти [7, с. 372]. Власне, таку заяву мала б зробити Верховна Рада республіки, однак не зробила.

Після 24 серпня Україна жила очікуванням всенародного референдуму 1 грудня, який мав підтвердити або скасувати Акт проголошення незалежності. Його результати Олесь Гончар зустрів як свято. Саме його запросили першим вітати українців на урочистому засіданні у Верховній Раді 5 грудня 1991 року. Однак, розуміючи, що попереду важкий і довгий шлях, він зажадав від Парламенту і від Президента мудрої і динамічної економічної політики в інтересах людини, в інтересах розбудови мирної, не міліарної, без'ядерної України [6, с. 382].

Громадсько-політична діяльність Олеся Гончара в умовах незалежності мала на меті зміцнити дух і настрої народу, не зважаючи на гостру соціально-економічну кризу в суспільстві. Сторінки щоденника рясніють записами, у яких письменник, нарікаючи на злиденне становище людей, все ж вірив у кращий завтрашній день України. Радів він становленню незалежної держави ще й тому, що українська діаспора отримала можливість вільно спілкуватися в рідному домі. Дві великі події 1992 року: у січні – I Конгрес українців, в серпні – Всесвітній форум українців – поєднали представників однієї нації з різних куточків світу. О. Гончар не залишився байдужим до цих подій. 20 серпня газета Літературна Україна надрукувала його статтю, присвячену Всесвітньому Форуму українців [5], в якій лунав заклик до порозуміння й братерства, взаємодопомоги й терпіння задля збереження незалежності. Олесь Гончар був серед тих, кому на Форумі Президент Л. Кравчук вперше вручав ордени незалежної України. Письменник отримав найвищу і єдину на той час державну ре-

галію – Почесну відзнаку Президента. У 1992 році митець також був удостоєний звання почесного доктора літератури університету Альберти в Канаді та Світового інтелектуала 1993 року, що надав йому Міжнародний біографічний центр у Кембриджі [7, с.402, 420, 447]. Вперше громадянин України був удостоєний такої високої честі. Це стало свідченням міжнародного визнання й шанування Олеса Гончара як письменника і громадсько-політичного діяча.

Водночас письменнику боляче було спостерігати всі негаразди, головним чином суб'єктивного характеру, що мали місце в житті молоді держави. Найважче переживав він відхід частини політичної та духовної еліти від ідеалів, з якими боролися проти тоталітаризму. На сторінках щоденника повсякчас лунає критика на адресу тогочасних політичних лідерів, які, не в змозі протистояти власній амбітності, геть занедбали справжні інтереси й тривоги України, найпекучіші проблеми свого народу [7, с. 395, 396, 412, 413, 431, 432, 436]. Проблеми бездарного управління країною подекуди настільки обурювали Олеса Гончара, що він зневірювався в правильності обраного шляху. – Ці задріпані демократи просвістять Україну, – сказав мені один сердитий чоловік. І схоже на те. Де вони, вчорашні лідери нації? – читаємо розпач письменника [7, с. 453].

Політична ситуація в Україні через відсутність конституційного регулювання поділу влади характеризувалася постійним протистоянням у відносинах між законодавчою та виконавчою гілками. Прагнучи керувати країною за допомогою указів, Президент Л. Кравчук у лютому 1992 року заснував Державну Думу України [9, с.399]. Планувалося, що вона стане дорадчим, консультативним органом при президентові. Поява Держдуми свідчила про намір Л. Кравчука не обмежуватися сферою виконавчої влади, а взяти на себе частину повноважень Верховної Ради. Зважаючи на те, що законодавча діяльність парламенту не встигала за життям, певна логіка у цьому була. Олеса Гончара було введено до складу Колегії з питань гуманітарної політики Державної Думи. Про перші зібрання цього органу митець залишив у щоденнику позитивні враження, відзначаючи, що там обговорювалися найпекучіші проблеми, висловлювалися розумні думки з приводу їх вирішення, тощо [7, с.407, 415, 427]. Однак уже через дев'ять місяців виявилось, що Державна Дума була бездіяльним, декларативним органом. Наразившись на жорстку опозицію парламенту, Президент змушений був її розпустити.

Співпраця Олеса Гончара з Президентом України тривала також на рівні Комітету з Державних премій імені Тараса Шевченка. Після обрання головою Комітету, О. Гончар дещо змінив напрям і стиль роботи з присудження Шевченківських премій. На засіданні 20 лютого 1992 року, вийшовши за рамки інструкції, Комітет присудив премії тим діячам культури і мистецтва, перед якими заборгували всі попередні комітети: Б. Антоненко-Давидовичу, І. Багрянному, М. Руденку, В. Симоненку та ін. І ось тепер потрібно було, щоб постанову підтримав ще й своїм указом Президент. 1 березня 1992 року митець звернувся до глави держави за підтримкою постанови Комітету. Л. Кравчук

без вагань підписав указ, і вже 9 березня 1992 року в Будинку учителя, що тепер з ініціативи Олесь Гончара називався Будинком М. Грушевського, усім лауреатам вручалися Шевченківські премії.

Однак такі поодинокі моменти радості письменника затьмарювалися повсякденним життям країни. Підсумки розвитку України впродовж першого року незалежності були невтішними в усіх галузях народного господарства. Та чи не найбільше Олесь Гончара вражала байдужість вищих органів влади та навіть колег-письменників до проблем національно-культурного життя. Через постійні хвороби можливості митця для відкритого протесту були вкрай обмеженими. Свої думки та гострий протест проти занедбання духовного середовища він висловлював час від часу на сторінках преси та у щоденнику. Духовна деградація суспільства, розгул аморальності, ріст злочинності, засміченість літературної мови вульгаризмами – ось ті насущні проблеми, що обурювали багатьох свідомих громадян, однак ніхто не наважувався вголос заявити про це. Олесь Гончар у публікації *Будьмо гідними святинь* висловив свій біль за знедолену націю, її культуру, збайдужіння керівників держави до її долі [2]. Загострення соціально-економічної кризи він прямо пов'язував із занедбаністю духовної сфери. Лише відбудова й побудова духовності, – говорив автор статті, – зможуть оздоровити все життя суспільства [2]. Пізніше, у статті *Нотатки* із сьогодення письменник чітко вказував на причини важкого становища України. Зокрема, йшлося про те, що оті імперські ГУЛАГи, крізь які перейшли мільйони людей, послідовне руйнування народної моралі, національних культур і традицій, оті суслівські настанови на неминуче злиття націй і знедуховлення людини – вся ця тодішня реальність не могла минуться для суспільства безслідно, вона досі дає про себе знати [4]. Для того, щоб національне відродження не пригальмувалося, Олесь Гончар вимагає ефективного втручання держави в розбудову культурної сфери, діяльнішої ініціативи керівників усіх рівнів й, звісно, наполегливої праці кожного громадянина.

На знак солідарності з народом, який опинився у вкрай важкому становищі, Олесь Гончар відмовився від урочистого святкування свого ювілею у квітні 1993 року. З цього приводу він записав у щоденнику: Люди добрі, не будьте ж глухі! Прислухайтесь: Україна стогне! І серед цього стогону – ювілей? За рахунок держави? Це вже зовсім треба втратити совість... У Києві не ходять тролейбуси, Верховну Раду роздирають чвари. Рух змізернів. Оце мені болять! [7, с.456]. Подібні тривожні нотатки про занепад культури й остаточну зневіру в керівниках багатьох рівнів зустрічаються впродовж усього 1993 року [7, с.468, 475, 484, 496, 500].

Олесь Гончар, як досвідчений громадсько-політичний діяч, був у числі тих, хто добре розумів, що бездарне управління Україною в останні роки існування Радянського Союзу та перші як незалежної держави спричинило глобальну суспільну кризу. Це, з одного боку, послабило міць України, а з іншого – створило передумови для всебічних зазіхань проімперських сил Росії, котрі так і не змирилися з розпадом СРСР і утворенням незалежних держав. Росія за

допомогою механізму Співдружності Незалежних Держав, намагалася зберегти свій вплив на всій території колишнього СРСР.

Проблема у міждержавних відносинах перш за все полягала у визнанні Росією територіальної цілісності й недоторканості кордонів України. В травні 1992 року Верховна Рада Російської Федерації постановила вважати такими, що не мають юридичної сили, акти про передачу Кримської області Україні. З уст відомих російських політиків часто лунали на адресу України різні випадки та звинувачення, українців шельмували уже за те, що вони насмілилися розбудувати власну державу. Особливо гострого звучання ця тема набула в заявах віце-президента Росії О. Руцького. Звісно, представники свідомої національної інтелігенції не могли не відповісти на подібного роду закиди. 13 лютого 1992 року Літературна Україна опублікувала статтю О. Гончара, І. Драча, Р. Лубківського, Д. Павличка та Ю. Щербака На захист істини з ґрунтовною відповіддю усім російським шовіністам. У ній письменники засуджували О. Руцького за прагнення створити на теренах колишнього СРСР єдину державу Росію. Незрозумілою для українців називають вони позицію російського керівництва, яке в умовах розгулу антиукраїнської кампанії тримається на старих, віджилих стереотипах. Схаменіться! – продовжували автори статті. – У Вас народ. І в нас – народ. І словами представників його... ми б хотіли сказати таке: більшість кримчан на всенародному референдумі 1 грудня 1991 року однозначно висловилися за незалежність України і Криму у її складі. Не варто було б забувати про це і продовжувати грати з вогнем, порушуючи питання про переділ кордонів... [8].

В умовах зростання напруженості у російсько-українських відносинах Олесь Гончар найбільше переймався майбутнім України. Відсутність стійкої позиції державного керівництва спричинила активізацію проімперських шовіністичних сил Росії. У липні 1993 року російський парламент ухвалив безпрецедентне рішення про надання Севастополю, який міститься на території України, статусу міста Російської Федерації. Однак Президент Б. Єльцин і міжнародна спільнота визнали безпідставність і юридичну неспроможність такого рішення російських законодавців.

Наприкінці 1993 року ситуація в Україні ставала важко прогнозованою. Політичне протистояння Президента і Верховної Ради на тлі всеохоплюючої соціально-економічної кризи закінчилося рішенням обох сторін достроково припинити повноваження й звернутися до виборців із проханням підтвердити мандати. Таким чином, спробою нормалізувати становище стали дострокові вибори Президента України та Верховної Ради. Зі сторінок щоденника стає очевидним, які політичні сили підтримував письменник: Тільки й розмов про вибори. Демократія зазнала поразки: Схід віддає голоси за тих, чия спадщина – гулаги, терори, голодомори... Хто нищив і ледь недонищив українську мову [7, с.519]. Позиція О. Гончара щодо перевиборів Президента чітко зафіксована під час виступу на засіданні Української Ради Миру 14 квітня 1994 року. У промові йшлося про те, що червневі вибори Україні не потрібні, що вони вигі-

дні лише тим, хто прагне дестабілізувати ситуацію в державі. Незважаючи на безліч претензій до нинішнього президента, особливо у національно-культурній сфері, саме його О. Гончар назвав стабілізуючим чинником в Україні [7, с. 522]. Звідси стає зрозумілим розчарування письменника подальшим перебігом виборчої кампанії. Після першого туру президентських виборів митець боляче констатує той факт, що антиукраїнські сили домоглися свого, і, очевидно, прийде до влади потенційний відступник, холуй Москви, який візьметься зі своєю п'ятою колоною за ліквідацію української державності [7, с. 532]. 10 липня 1994 року проходив другий тур виборів глави держави. Олесь Гончар зустрів цей день в лікарні. У щоденнику цього дня він занотував: Віддав голос за Кравчука – за менше зло, як кажуть кияни. Все-таки він патріот України. Три роки вів нашу Незалежну між Сциллою і Харибдою. І кров не пролилась. І досяг контактів із Заходом... [7, с. 534]. І хоча митець ставить у гріх Президенту байдужість до культури, підтримку двомовності, нечувані злидні простого народу, однак все це вважає труднощами перехідного періоду.

Обрання на найвищу посаду Л. Кучми у письменника перш за все асоціювалося з наданням офіційного статусу російській мові. Будучи послідовним у своїй підтримці української як єдиної державної мови, Олесь Гончар разом з іншими письменниками засудив курс на повернення до політики русифікації. У протесті Спілки письменників України, який підписав і Олесь Гончар, зазначалося, що позиція Президента у програмових засадах його діяльності викликала тривогу серед письменників, і вона здатна спричинити розкол і розбрат в державі. Далі в заяві йшлося про те, що Законом Про мови надано право усім національним меншинам користуватися рідною мовою, а тому виділення російської мови й надання їй статусу офіційної буде несправедливим по відношенню до інших мов [12, с. 319-320].

По закінченню виборчих кампаній у 1994 році ситуація в Україні не змінилася. Не спадала напруга й в російсько-українських відносинах. Таке становище всерйоз непокоїло українських патріотів, й творчу інтелігенцію насамперед. Намагаючись зарадити ситуації, група письменників, серед яких був і Олесь Гончар, виступила із заявою з приводу проекту Договору між Україною і Росією. У ній зазначалося, що 11 серпня 1994 року відбувся перший раунд переговорів у Києві між двома країнами з питань узгодження проекту Договору про дружбу, співробітництво та партнерство. Громадськість України занепокоєна тим, що Росія відмовляється виконувати загальновизнані норми міжнародного права, свої міжнародні зобов'язання і не бажає визнавати непорушності кордонів та територіальної цілісності України – одного із засновників ООН. Письменники виступили проти нав'язування Україні блокового пакту про військове співробітництво, оскільки це суперечить нормам про її нейтральність та позаблоковість, затверджених Декларацією про державний суверенітет від 16 липня 1990 року. Автори заяви звинувачували владу у приховуванні від народу інформації про перебіг переговорів й закликали розгорнути широке обговорення ще не узгоджених аспектів Договору за участю громадськості [12, с. 321].

Майбутнє України, невирішеність стосунків з Росією, агресія останньої проти чеченського народу не полишали думок Олесь Гончара. Про це свідчать щоденникові записи останнього року його життя [7, с. 552, 553, 555, 558, 566]. Постійні ускладнення хвороби не давали можливості письменнику долучитися до законотворчої діяльності у парламенті. Намагаючись захистити українську державність, він більше переймався вирішенням громадських проблем. Лейтмотивом при цьому виступала висока духовність як запорука національно-культурного відродження. Він вважав, що від рівня духовності людей залежить доля наступних поколінь, становище нації.

Однією з глобальних проблем національного відродження, у вирішенні якої першорядна роль належить Олесю Терентійовичу Гончару, було відновлення комплексу Михайлівського Золотоверхого монастиря в Києві. Цю пам'ятку архітектури кінця XI – початку XII століть радянська влада знищила в середині 1930-х років. З розпадом СРСР Олесь Гончар пов'язував кінець епохи атеїзму й повернення до шанування релігійної спадщини. Тому на початку 1990-х років він запропонував урядові України не тільки відтворити древній ансамбль Михайлівського Золотоверхого, а й створити там пантеон старокняжої епохи Київської Русі. Ще одним об'єктом уваги митця став зруйнований в роки Другої Світової війни Успенський собор Києво-Печерської Лаври [15, с. 164]. Згуртувавши навколо себе ентузіастів-одномумців, письменник став ініціатором створення добровільного фонду для відтворення обох пам'яток. У 1992 році урядом було прийняте попереднє рішення про втілення в життя цього наміру, а О. Гончара затверджено Президентом фонду відтворення. На спеціально відкритий рахунок почали надходити кошти для сприяння відбудові, однак вони були вкрай мізерними. Тому стало необхідним створити Раду при Президентові України, яка керувала б усіма роботами по відбудові храмів. Серед одномумців митця особливою енергійністю та наполегливістю відзначалися відомий краєзнавець, заслужений архітектор України Олесь Силін та академік НАН України Петро Тронько. Саме вони у жовтні 1994 року підготували й надіслали Президенту доповідну записку за підписом Олесь Гончара та проект відповідного Указу. Однак відповіді так і не дочекалися [16, с. 22].

Рішуче настроєний довести розпочату справу до переможного завершення, Олесь Гончар на цьому не зупинився. В травні 1995 року він вдруге звернувся до Л. Кучми, цього разу з листом на його ім'я [16, с. 238-240]. У ньому він просив Президента посприяти справі відродження духовності в Україні, затвердити створену Раду з числа вчених та представників органів державної влади та прийняти спеціальний Указ про відновлення національних святинь українського народу.

Порушені письменником питання знайшли своє відображення в Указі глави держави Л. Кучми Про заходи щодо відтворення видатних пам'яток історії та культури, що був підписаний вже після смерті Олесь Гончара 9 грудня 1995 року [16, с.269]. Указ передбачав створення при Президентові України Комісії з питань відтворення видатних пам'яток, її очолив П. Тронько. Кабінет Мініс-

трів отримав доручення розробити та затвердити довгострокову державну програму відтворення культових споруд. Іншим своїм Указом від 12 червня 1996 року Л. Кучма створив спеціальний фонд для фінансування реалізації державної програми – Всеукраїнський фонд відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олесь Гончара.

На жаль, Олесю Гончару не судилося побачити відновлені у Києві Михайлівський Золотоверхий та Успенський собори. 14 липня 1995 року перестало битися серце славного патріота, подвижника національно-культурного відродження, видатного майстра слова, громадсько-політичного діяча Олесь Терентійовича Гончара.

Улітку 2005 року минуло 10 років з часу смерті письменника. Указом Президента України В. Ющенко Олесю Гончару було присвоєно звання Героя України за самовіддане служіння Україні, визначний особистий внесок у національне та духовне відродження незалежної Української держави, утвердження ідеалів правди, людської гідності і добра (посмертно) [12, с.349]. Але звання та нагороди – це не те, чого прагнув митець, за що боровся усе своє земне буття.

Вважаючи найбільшим лихом для України національне самоїдство, ненависть, що виникає між самими українцями й стоїть на заваді державного поступу, Олесь Гончар закликав до порозуміння, взаємоповаги й соборності. На жаль, в Україні досі не покінчено з чварами та розбратом, не досягнуто того рівня життя, про який мріяв письменник. Саме тому вінком з нев'янутих квітів біля підніжжя пам'ятника Олесь Терентійовича Гончара стануть не голослівні нагороди, а надійне згуртування всіх національних будівничих сил, єднання українського народу в незалежній суверенній демократичній державі.

Список використаних джерел

1. Галич В. Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності. – К.: Наукова думка, 2004. – 816 с.
2. Гончар О. Будьмо гідними святинь // Літературна Україна. – 1993, 4 лютого.
3. Гончар О. Лист-заява // Літературна Україна. – 1990, 17 жовтня.
4. Гончар О. Нотатки із сьогодення // Літературна Україна. – 1994, 10 лютого.
5. Гончар О. Скликає мати // Літературна Україна. – 1992, 20 серпня.
6. Гончар О. Чим живемо: На шляхах до українського Відродження. – К.: український письменник, 1992. – 400 с.
7. Гончар О. Щоденники. – У 3 т. – Т. 3. – К.: Веселка, 2004. – 608 с.
8. Гончар О., Драч І., Лубківський Р., Павличко Д., Щербак Ю. На захист істини // Літературна Україна. – 1992, 13 лютого.
9. Історія України // Верстюк В. Ф., Гарань О. В., Гуржій О. І. та ін.; під ред. Смолія В. А. – К.: Альтернативи, 2002. – 472 с.
10. Кравчук Л. Маємо те, що маємо: Спогади і роздуми. – К.: Століття, 2002. – 392 с.

11. Лупій О. Освяння // Вінок пам'яті Олесь Гончара: Спогади. Хроніка. – К.: Український письменник, 1997. – С. 424-430.
12. Пащенко В. Гончарова правда про духовність і церкву. – Полтава: АСМІ, 2006. – 360 с.
13. Погрібний А. Класики не зовсім за підручником. – К.: Школяр, 2000. – 136с.
14. Поліщук Т. Людина, яка зберегла собор // День. – 2002, 3 квітня.
15. Силін О. Слово про незабутнє // Вінок пам'яті Олесь Гончара: Спогади. Хроніка. – К.: Український письменник, 1997. – С. 158-165.
16. Тернистим шляхом до храму: Олесь Гончар в суспільно-політичному житті України 60-80-х рр. ХХ ст.: Збірник документів і матеріалів. – К.: Рідний край, 1999. – 304 с.

References

1. Halych V. Oles' Honchar – zhurnalist, publitsyst, redaktor: evolyutsiya tvorchoyi maysternosti. – K.: Naukova dumka, 2004. – 816 s.
2. Honchar O. Bud'mo hidnymy svyatyn' // Literaturna Ukrayina. – 1993, 4 lyutoho.
3. Honchar O. Lyst-zayava // Literaturna Ukrayina. – 1990, 17 zhovtnya.
4. Honchar O. Notatky iz s'ohodennya // Literaturna Ukrayina. – 1994, 10 lyutoho.
5. Honchar O. Sklykaye maty // Literaturna Ukrayina. – 1992, 20 serpnya.
6. Honchar O. Chym zhyvemo: Na shlyakhakh do ukrayins'koho Vidrozhennya. – K.: ukrayins'kyu pys'mennyk, 1992. – 400 s.
7. Honchar O. Shchodennyky. – U 3 t. – T. 3. – K.: Veselka, 2004. – 608 s.
8. Honchar O., Drach I., Lubkivs'kyu R., Pavlychko D., Shcherbak Yu. Na zakhyst istyny // Literaturna Ukrayina. – 1992, 13 lyutoho.
9. Istoriya Ukrayiny // Verstyuk V. F., Haran' O. V., Hurzhiy O. I. ta in.; pid red. Smoliya V. A. – K.: Al'ternatyvy, 2002. – 472 s.
10. Kravchuk L. Mayemo te, shcho mayemo: Spohady i rozdumy. – K.: Stolittya, 2002. – 392 s.
11. Lupiy O. Osyayannya // Vinok pam"yati Olesya Honchara: Spohady. Khronika. – K.: Ukrayins'kyu pys'mennyk, 1997. – S. 424-430.
12. Pashchenko V. Honcharova pravda pro dukhovnist' i tserkvu. – Poltava: ASMI, 2006. – 360 s.
13. Pohribnyy A. Klasyky ne zovsim za pidruchnykom. – K.: Shkolyar, 2000. – 136s.
14. Polishchuk T. Lyudyna, yaka zberehla sobor // Den'. – 2002, 3 kvitnya.
15. Sylin O. Slovo pro nezabutnye // Vinok pam"yati Olesya Honchara: Spohady. Khronika. – K.: Ukrayins'kyu pys'mennyk, 1997. – S. 158-165.
16. Ternystym shlyakhom do khramu: Oles' Honchar v suspil'no-politychnomu zhytti Ukrayiny 60-80-kh rr. KhKh st.: Zbirnyk dokumentiv i materialiv. – K.: Ridnyy kray, 1999. – 304 s.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2015 р

I. В. Волкова, Л. М. Тептюк

**Вклад Олесея Гончара в развитие украинской государственности
в первые годы независимости**

В статье анализируется вклад Олесея Гончара в развитие украинской государственности, рассматриваются основные аспекты его деятельности в условиях независимости.

Ключевые слова: украинский народ, интеллигенция, независимость, украинская государственность, Олесь Гончар, писатель, референдум.

I. Volkov, L. Teptyuk

**The contribution of Oles Honchar in the development of Ukrainian statehood
in early years of the independence**

In the article the contribution of Oles Honchar in the development of Ukrainian statehood is analyzed, the main aspects of his activity in early years of the independence are considered.

Key words: Ukrainian people, intellectuals, independence, Ukrainian statehood, Oles Honchar, writer, referendum.